

Epistola sancti ieronimi presbyteri ad choro-
manū et eliodorū epōs de libris salomonis.

Songat epistola quos iungit sacerdotium:
immo carta nō diuidat: quos xpī nectit
amor. Cōmentarios ī osee. amos. i. i. acha-
riā. malachiā quoq; poscitis. Scripsistez:
si licuisset pre valitudine. Mittitis solacia
sumptuum: notarios nostros et liberarios
sustentatis: ut vobis potissimum nostrum
desudet ingenium. Et ecce ex latere frequē
turba diuersa poscentium: quasi aut equū
sit me vobis. esurentibus alijs laborare:
aut in ratione dati et accepti. cuiq; preter
vos obnoxius sim. Itaque longa egrotā
cōnefractus. ne penitus hoc anno reticerē.
et apud vos mutus essem. tridui opus no-
mini vestro cōsecraui: interpretacionē vide-
licet trium salomonis voluminū. masloth
quod hebrei parabolas. vulgata edicio
proverbia vocat: coeleth. quem grece ec-
clesiasten. latine cōcionatore possumus di-
cere: sirasirū. quod in lingua nostram ver-
titur canticus canticorum. fertur et panare-
tos. ihesu filij sirach liber: et alius pseudo-
graphus: qui sapientia salomonis inscribi-
tur. Quorum priorem hebraicus reperi. non
ecclesiasticū ut apud latinos: sed parabo-
las prenotatū. Cui iuncti erant ecclastes.
et canticū canticorum: ut similitudinē salo-
monis. non solū numero librorum: sed etiaz
materiarum genere coequaret. Secundus
apud hebreos nusquā est: quia et ipse stilus
grece eloquentiā redoleret: et nonnulli sep-
tuaginta interpretum magis edicio pla-
cet: habet eam a nobis olim emendatā.
Neq; enim noua sic eudimur: ut vetera
destruam: Et tamen cum diligentissime
legerit. sciat magis nostra scripta intelligi:
que nō in terciū uas transfusa coacuerint:
sed statim de prelo purissime emendata
teste. suum saporem seruauerint.

Explicit epistola. Incipit liber puerbiorum.

Parabole salomonis
filij dauid regis israhel:
ad sciendaz sapi-
entiaz et disciplinaz:
ad intelligēda uerba
prudentie et suscipi-
endam erudicōnem
doctrinē iusticiā et
iudiciū et equitatē: ut de pueris astucia
et adolescenti scientia et intellectus. Audi-
ens sapiens sapientior erit: et intelligens
gubernacula possidebit. An aduertet pa-
bolam et interpretacionē: Verba sapientum et
enigmata eorum. Timor dñi principius sa-
pientie. Sapientiam atq; doctrinā stulti
despiciūt. Audi fili mi disciplinā patris tui
et nē dimittas leges matris tue: ut adda-
tur gratia capiti tuo: et torquēs collo tuo.
Fili mi si te lactauerint peccatores: ne ac-
quiescas eis. Si dixerint veni nobiscū inhi-
diemur sanguini. abscondam? tendiclas
contra insontē frustra de glaciā: cū sūt
inferni viuentes et integrū. quasi descen-
dentē in lacū: omēs preciosam sūbz reperie?
implebim? domos nostras spolijs. Fortes
mitte nobiscū. marsupium sit vñū omnium
nostrorum. fili mi ne ambules cū eis. Prohibe
pedes tuos a semitis eorum. Pedes enī illorum
ad malum currūt: et festinat ut effundant
sanguinem. frustra autem iacitur rete ante
oculos pennatorum. Ipsi q; contra sanguinem
suum insidiant: et molunt fraudes contra
animas suas. Sic semite oīs auari. aīas
possidentū rapiūt. Sapientia foris p̄dicat:
in plateis dat uocē suā. In capite turbarum
clamat: in foribus portarū. Urbis p̄fert uer-
ba sua dicēs. Usque quo paruuli diligitis
infantiā et stulti ea q; sibi sūt noxia cupiet:
et imprudētes odibūt scientiā. Conuincimur
ad correptionē meā. Eni proferā vobis spi-
ritū meum: et ostēdam uobis uerba mea.
Quia vocaui et remistis: extēdi manum
meā et nō fuit q; aspiciēt. Desperastis omne
cōsiliū meū: et increpaciones meas negle-
xistis. Ego q; in intēitu vōo ridebo: et sibi
nabo cū uobis id quod timebatis aduenit.
Cū ruerit repentina calamitas: et intēit?

RARE BOOKS

FUST-SCHÖFFER-BIBLE FROM 1462

November 25, 2019

sicut dolor in vtero habentis: et non effugiet. Vos autem fratres non estis in tenebris: ut vos dies ille tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filii lucis estis: filii diei. Non estis noctis neque tenebrarum. igitur non dormiamus sicut ceteri: sed vigilemus et sobrii simus. Qui enim dormiunt nocte dormiunt: et qui ebrii sunt nocte ebrii sunt. Nos autem qui vigilamus et sobrii simus: induit lorica fidei et caritatis et galea spei salutis: quam non posuit nos deus in ira sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum qui mortuus est pro nobis: ut hinc vigilemus hinc dormiamus: simul cum illo vivamus. Propter quod solamini invicem: et edificate alterutrum: sicut et facitis. Rogamus autem vos fratres ut noveritis eos qui laborant inter vos: et placent vobis in domino: et movent vos: ut habeatis illos abundantius in caritate propter opus illorum: et pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres: corripite in quibusdam solamini pusillanimes: suscipite infirmos: patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem in omnes. Semper gaudete: sine intermissione orate: in omnibus gratias agite. Hec est enim voluntas dei in Christo Iesu: in omnibus vobis. Spiritui nolite extinguere: prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in adueto domini nostri Iesu Christi fuerit. Fidelis est qui vocavit vos: qui etiam faciet. fratres: orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuvo vos per dominum: ut legatur epistola hec omnibus sanctis fratribus. Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum amen. **Explicit epistola prima ad thessalonicenses Incipit argumentum in secunda epistola**

Ad thessalonicenses secundam scribit epistola apostolus: et notum facit eis de temporibus novissimis et de adversarii deiectione. Scribit hanc epistolam ab athenis per titum dyaconem et Onesimum acolitum. **Expl. argumentum**

Incipit epistola secunda ad thessalonicenses.

Aulus et Silvanus et Timotheus: ecclesie thessalonicensi in deo patri nostro domino Iesu Christo gratia vobis et pax a deo patre nostro. et domino Iesu Christo.

Gratias agere debemus semper deo pro vobis fratres: ita ut dignum est: quoniam supercrescit fides vestra et abundat caritas unusquisque vestrum in invicem: ita ut nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis dei per patientiam vestram et fidem in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus quas sustinentis in exemplum iusti iudicii dei: ut digni habeamini in regno dei pro quo et patimini. si tamen iustum est apud deum retribuere retributionem bonis qui vos tribulant: et vobis qui tribulamini requiem nobiscum in revelatione domini Iesu de celo cum angelis virtutibus eius in flamma ignis dantis vindictam bonis qui non noverunt deum: qui non obediunt evangelio domini nostri Iesu Christi. Qui penas dabunt in eternum a facie domini et a gloria virtutis eius: cum venerit glorificari in sanctis suis: et ammirabilis fieri in omnibus qui crediderunt: quod creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. In quo etiam oramus semper pro vobis ut dignetur vos vocacione sua deus: et impleat omnem voluntatem bonitatis sue opus fidei in virtute: ut clarificet nomen domini nostri Iesu Christi in vobis: et vos in illo: secundum gratiam dei nostri et domini Iesu Christi.

Rogamus autem vos fratres per adventum domini nostri Iesu Christi et nostre coeque glorie domini in ipsum: ut non cito moveamini a vobis sensu neque terreamini neque per spiritum neque per sermonem neque per epistolam tanquam per nos imitamini: quasi inister dies domini. Ne quis vos seducat villo modo. Quoniam mihi venit discipulus per dicentis: qui aduersatur et extollitur super omne quod dicit deus aut quod colligitur: ita ut in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus. Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos hec dicebam vobis: Et nunc quid deinceps scitis: ut reuelatur in suo tempore. Nam misterium operatur iniquitatis: tantum ut qui

tenet nunc: teneat: donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: et destruet illustracione aduentus sui: cuius est aduentus secundum operacionem sathane in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus in omni seductione iniquitatis hominis qui perit: eo quod caritate veritatis non receperit ut salui fieret. Ideo mittet illis deus operationem erroris: ut credant mendacem: ut iudicent omnes qui non crediderunt veritati: si consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere deo semper pro vobis fratres dilecti a deo: quod elegerit nos deus primicias in salutem in sanctificatione spiritus et in fide veritatis: in qua et vocavit vos per evangelium nostrum in acquisitione glorie domini nostri Iesu Christi. Itaque fratres stete: et tenete traditiones quas didicistis: sive per sermonem sive per epistolam nostram. Ipse autem dominus noster Iesus Christus et deus et pater noster qui dilexit nos: et dedit consolationem eternam spem bonam in gratia exhortetur corda vestra: et confirmet in omni opere.

Cetero et sermone bono. fratres orate pro nobis: ut sermo dei currat et clarificet: sicut et apud vos: et ut liberemur ab importunis et malis hominibus. Non enim omnium est fides. fidelis autem dominus est qui confirmabit vos: et custodiet a malo. Confidimus autem de vobis fratres in domino: quoniam que precipimus et facitis: et facitis. Dominus autem dirigat corda vestra in caritate dei: et patientia Christi. Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi: ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante in ordinatione: et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis. Ipsi enim sciitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non iniqui sumus: inter vos neque gratias panem manducamus ab aliquo: sed in labore et in fatigacione nocte et die operamini: neque vestrum gravaremur. Non quasi non habuerimus potestatem: sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam et cum essemus apud vos hoc denunciamus vobis: quoniam si quis non vult operari: nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes iniquitate nichil operari:

sed curiose agentes. Quia autem qui eiusmodi sunt denunciamus et obsecramus in domino Iesu Christo: ut cum silentio operantes sui panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benefaciens. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam hanc notate: et non omitemini cum illo ut confundatur. Et nolite quasi inimicum existimare: sed corripite ut fratres. Ipse autem deus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus cum omnibus vobis. Salutatio mea manum pauli: quod est signum in omni epistola. Ita scribo. Gratia domini Iesu Christi cum omnibus vobis amen. **Explicit epistola secunda ad thessalonicenses. Incipit argumentum in epistola ad timotheum primum**

Ad timotheum instruit et docet de ordinatione episcopatus et dyaconij: et omnis ecclesiasticae discipline: scribens ei a laodicea per tiberium dyaconem. **Expl. argumentum. Incipit epistola ad timotheum secundam Capitulum primum**

Aulus apostolus Iesu Christi secundum imperium dei salutacionis nostrae: Iesu Christi filii nostri: timotheo dilecto filio in fide: gratia misericordia et pax a deo patre et Christo Iesu domino nostro. Sic rogaui te ut remeares ephesum cum irem in macedoniam ut denunciares quibusdam ne aliter docerent: neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis: quae questiones prestant magis quam edificationem dei que est in fide. si quis autem preceptum est caritas: de corde puro et conscientia bona: et fide non ficta. A quibus quidam aberrantes: cum sint in vanto quini: volentes esse leges doctores non intelligentes neque quod quid: neque de quibus affirmat. Scimus autem quod bona est lex si quis ea legitime utatur: sciens hoc quod lex iusto non est polita sed iniustis: et non subditiis: impijs et peccatoribus: sceleratis et contaminatis patricidis et matricidis homicidis fornicarijs masculorum concubitoribus: plagiarijs mendacibus et pueris: et si quid aliud sane doctrine aduersatur: que est secundum evangelium glorie beati dei: quod creditum est michi. Gratias ago ei qui me confortavit in Christo Iesu domino nostro: quod

auctoritate secutus sum: h de hebreo tñsse
rens maxime septuaginta interpretū con-
suetudini me coaptavi: in hīs duntaxat
que non multū ab hebraicis discrepabant.
Interduz aquile quoq; et symachi et theoz
doctōis recordatus sum: vt nec nouitate
nimia. lectoris studium deterrere; nec rur-
sum contra conscientiam meam fonte veri-
tatis omissio: opinionū riuulos olectarer.

Explicit plogus. Incipit liber ecclesiastes.

Erba ecclastes filij da-
uid regis iherlm. Vanitas
vanitatu dixit ec-
clastes: vanitas vani-
tatu et omnia vanitas.
Quid habet ampli-
us homo de vniuerso la-
bore suo quo laborat sub sole? Generatio
perit et generatio aduenit: terra aut in et-
ernū stat. Orietur sol et occidit: et ad locū suū
reuerit: ibiq; renascens gurat p meridiez:
et flectit ad aquilonē. Transiunt vniuersa.
in circuitu pergit spūs: et in circulos suos re-
uertit. Omnia flumina intrant in mare: et
mare non redudat. Ad locum vnde exeūt
flumina reuertunt: vt iterz fluat. Cuncte
res difficiles: nō potest eas homo explica-
re symone. Nō saturat oculus visu: nec au-
ris auditu implet. Quid est qd fuit? Ipsum
qd futurū est. Quid est qd factū ē? Ipsum
qd faciendū est. Nichil sub sole nouū: nec
valet quisq; dicere: ecce hoc recens ē. Jā
enim pcessit in seculis: q fuerunt ante nos.
Nō ē priorū memoria: sed nec eoz quid
q postea futura sunt erit recordatio apud
eos q futuri sunt in nouissimo. Ego ecclia-
stes fui rex israel in iherlm: et pposui in aīo
meo q̄rere et inuestigare sapiēter de omib;
que fiūt sub sole. Et dāc occupacōz pessimā
dedit deus filiis hominū: vt occuparent in
ea. Vidi que sunt cuncta sub sole: et ecce
vniūsa vanitas et afflictio spiritus. Perūsi
difficile corrigunt: et stultozū infinitus est
numerus. Locutus sū in corde meo dicens.
Ecce magnū effectus sū et pcessi oēs sapi-
entia q fuerūt ante me in iherlm: et mēs mea
otēplata est multa sapiēter et didici: dedi
q; cor meū vt scirez prudētia atq; doctrinā:

erroresq; et stulticiam. Et agnouī q in hīs
quoq; esset labor et afflictio spiritus: eo q in
multa sapientia multa sit indignatio: et q
addit scientiam addit et laborem. **II**

Txi ergo in cor de meo. Vadā et af-
fluiam deliciis: et fruar bonis. Et vidi
q hoc qd est vanitas. Nisi reputavi errore:
et gaudio dixi. Quid frustra decipis? Cogi-
taui in cor de meo. abstrahē a vīno carnem
meam: vt animū meū tñfferē ad sapiāz
deuitarem q; stulticiā: donec viderem quid
esset vtile filiis hoīm: quo facto opus ē sub
sole numero diez vite sue. Magnificauī o-
pera mea. Edificauī michi domos et planta-
ui vineas: feci ortos et pomeria et oleui ea cū-
cti generi arboribus: et extruxi in piscinas
aquarū ut irrigarē filiaz lignoz germinā-
tiū. Possedi suos et ancillas: multaq; fami-
liam habui: armenta q; et magnos ouium
greges: ultra omēs qui fuerunt ante me in
iherlm. Coaceruaui michi argentū et aurū:
et substantias regū et pūitiaz. Feci michi
cantores et cantatrices et delicias filioz ho-
minū: sciphos et vrceolos in ministerio ad
vina fundenda: et supgressus sum opibus
omēs qui ante me fuerūt in iherusalē. Sa-
piētia quoq; pseuerauit mecū: et omnia que
desiderauerūt oculi mei nō negavi eis: nec
phibui cor meū quā omni voluptate frue-
ret: et oblectaret se in hīs que pparaueraz.
Et hāc ratus sum ptem meā: si vterer labo-
re meo. Cūq; me ouertissem ad vniuersa
opa que fecerant manus mee: et ad labores
in quib; frustra sudauerā: vidi in omnibus
vanitatē et afflictōem animi: et nichil pma-
nere sub sole. Transiui ad otēplandaz sapi-
entiam: erroresq; et stulticiā. Quid ē in quā
homo: vt sequi possit regē factoz suū?
Et vidi q tantū pcederet sapiētia stulticiā:
quantum differt lux a tenebris. Sapiētiis
oculi in capite eius: stultus in tenebris am-
bulat. Et didici q vnus vtriusq; esset interi-
tus: et dixi in cor de meo. Si vnus et stultus et
meus occasus erit: quid michi pdest q ma-
iore sapiētie dedi operam? Locutusq; cum
mente mea: animaduerti q hoc qd est vani-
tas. Nō enimerit memoria sapiētiis filiter
vt stultū in ppetuū: et futura tēpora obliuioe

Fust-Schöffer-Bible from 1462

The 48-line copy on vellum is sold in our fall auction
in Hamburg on November 25, 2019.

It will be called up with an estimate price of € 1m
as lot no. 11 in the Evening Sale starting at 5 p.m.

Please find the auction terms and all relevant details
in the Evening Sale's catalog.

The masterpiece of Gutenberg's
direct successors Johann Fust and Peter Schöffer

The renowned 48 line bible
from Gutenberg's print-shop, the first printing press
in the history of book printing

This work
is considered the most beautiful work from the first two
decades of book printing, it was made only seven years after
the Gutenberg Bible was published

The first book
to bear the names of its printers, and the place and date
of its completion

The first book
with a printer's device, the alliance signet of Fust & Schöffer,
today regarded the archetype of a publisher's signet

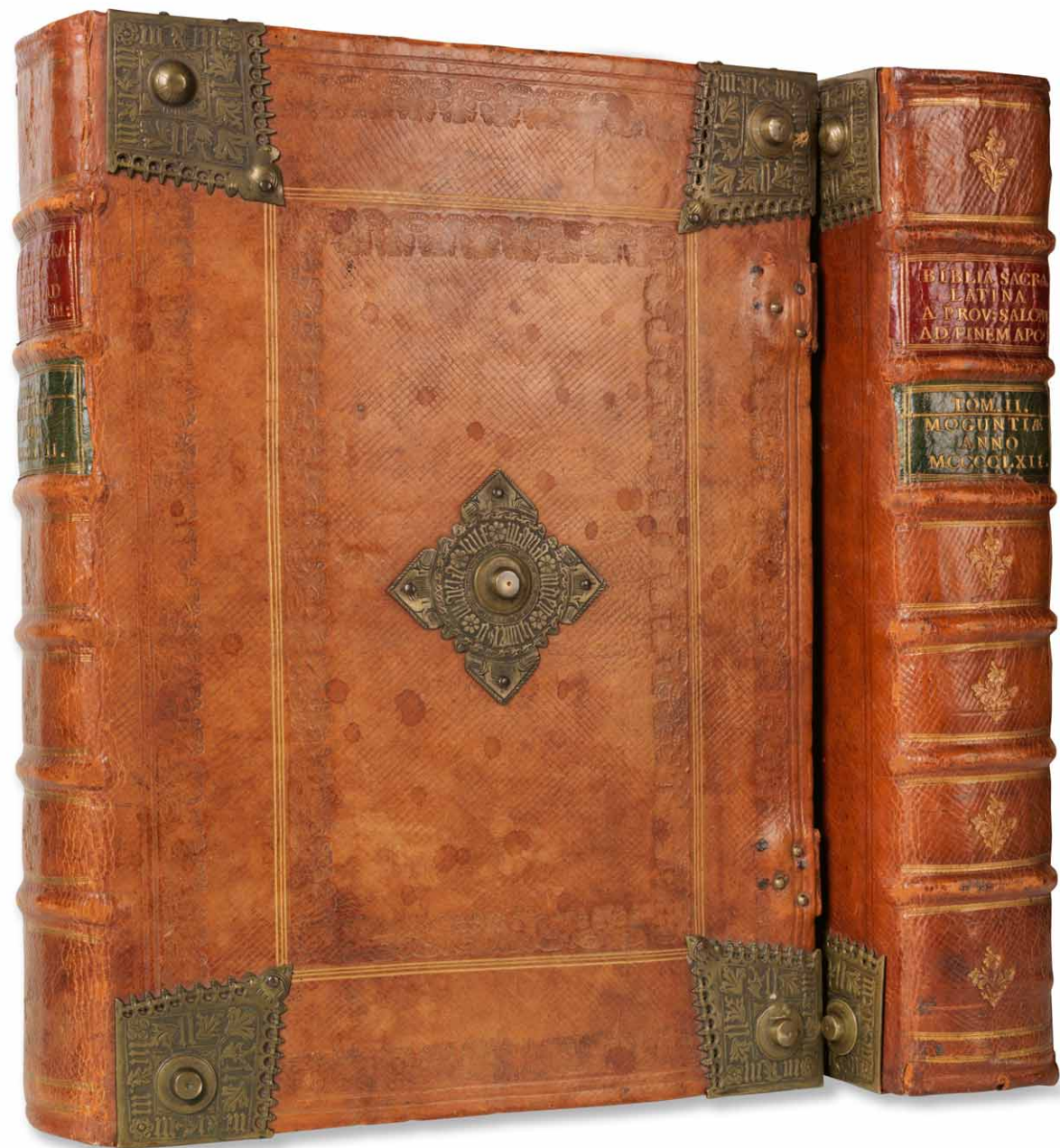
The first bible
printed in the excellent Gotico-Antiqua, a small and well
legible type that became the most popular type among
incunabula printers through this work

With splendid illuminations
in gold and in colors

Complete copy on vellum,
of utmost rarity

Only 20 complete vellum copies
in existence world-wide, of which only 3 can be found
in private hands

The Crown of all printed Bibles

This bible, printed by Johann Fust and Peter Schöffer in 1462, counts among the most noble early prints and has always been admired by collectors and book lovers as the most beautiful bible print of all. Up into the 19th century it was seen at eye level with the Gutenberg Bible, often it was esteemed even higher. In his history of the art of book printing from 1855, Carl Anton Schaab praised it as “the crown of all printed bibles”. Accordingly, copies were sold at much higher prices than the Gutenberg Bible, and bibliophiles of all eras valued the Fust-Schöffer-Bible as their most valuable gem.

Print and Typography

The bible that Johann Fust and Peter Schöffer printed in 1462 – also known as B-48 as reference to the number of lines printed on each page – is the fourth printed bible edition of all. It was preceded by the 42-line Gutenberg Bible (1455), the 36-line bible from Pfister in Bamberg (1459-60) and the 49-line bible by Mentelin from Strasbourg (around 1460). Gutenberg printed his bible in a choice Textura type, a lattice-like typeface in Gothic style with a very own special aesthetic appeal, however, by the mid 15th century it was already considered dated and too bulky. The same accounts for the second bible print by Pfister. The third bible print by Mentelin came out in a clumsy and little attractive type that was also called a “bread-and-butter type”. The Fust-Schöffer-Bible from 1462, on contrary, was the first to be printed in a well legible Gotico-Antiqua type developed by Schöffer. It still shows Gothic features while it already is a reasonably humanistic type. This at that time modern letter is generally considered Schöffer’s masterpiece and a preliminary stage to the still relevant Antiqua type, which was developed in Italy a little later. Among all early types Schöffer’s elaborate “*Fere humanistica*” (Latin for “almost humanistic”) remains the best legible type up until today, and that may well have been the key reason for the great international success of bible editions with 48 lines. Schöffer’s new letter design was of epochal significance and had decisive impact on generations of German book printers. However, his bible edition is outstanding not only in terms of typography, as layout and design are just likewise well-thought-out.

At the same time Schöffer's bible from 1462 is the first printed bible that specifies the printer and the date of printing, additionally, it is the first book ever with a printer's device. The alliance signet of the two business partners Johann Fust and Peter Schöffer is the oldest European printer signet.

Gutenberg, Fust and Schöffer

After he had completed his "Wercks der Bücher", the 42-line bible, Johannes Gutenberg (around 1400–1468) had to settle a legal dispute over deferred interest payment with his investor, the advocate Johann Fust from Mainz.

The verdict was passed for the benefit of the investor and Gutenberg's print-shop, including all the inventory as well as a part of the bible edition, went into the possession of Fust. Together with Peter Schöffer (around 1425–1503), one of the most competent and most creative staff members of Gutenberg's print shop, Fust decided to continue the enterprise as of around 1455. While Schöffer used all his skills and creativity to push the book printing, Fust was in charge of marketing and established international trade ties, mainly with France and Italy. He obviously was quite successful, as the copies were distributed all over Europe. This copy here, for instance, was sold to Northern Italy as illuminations and calligraphy clearly suggest.

Fust passed away while he was in Paris in 1466, presumably of the plague. Schöffer took over management of the company, which, after he had married Fust's daughter Christina while Fust's son Johannes had waived his inheritance entirely, had fully passed into his ownership. By the end of the century Schöffer had expanded to trading his own and other's printed works across the entire German language region. The calligrapher, typographer, incunabula printer, book designer and publisher turned out to be an ingenious merchant, a »divine artist and versatile businessman, whose entire creation was blessed with success«, as one of his biographer commented fittingly.

Illumination

From the beginning on Fust and Schöffer conceived their 48-line bible with an eye on the international market. In order to allow

ne ergo est ut ydola hodie deferentes. quibus ab initio deseruistis. nobis coparemini: et non potius in persecutorum locum ex legis auctoritate et consuetudine deputemini. Et hoc ipsum non merebamini: nisi quia larga semper dei clementia voluit vos ad nostram imitationem admittere. Ventes enim contrario respondebant. Quanto enim maiora erga vos dei beneficia narraueritis: tanto maiorem vos commiseritis esse monstrabitis. Semper enim hijs omnibus extitistis ingrati. Nam ipsis pedibus quibus aridum mare transistis. ludebatis ante ydola que fecistis: et ipso ore quo paulo ante ob necem aduersariorum domino cataueratis. simulacra vobis fieri poposcistis: illis oculis quibus venerando deum in nube vel igne conspiscere solebatis: simulacra intuebamini. Manna quod vobis fastidium fuit: et semper in deserto contra deum murmurastis: ad egiptum unde vos manu valida eiecerat redire cupientes. Quid plura? Ita patres vestri crebra puocatione domini irritauerunt. ut omnes in heremo morerentur: nec plus ex senioribus eorum quam duo homines terram repromissionis intraret. Sed quid antiqua replicamus: cum etiam si illa minime fecissemus. de hoc solo. nemo vos dignos veniam iudicaret. quod deum cristum prophetarum semper vobis vocibus repromissum non solum suscipere nolulistis sed etiam morte pessima permittissemus. Quem ut nos cognouimus statim credidimus: cum nobis de eo antea non fuerit predicatum. Unde probatur: quod ydolis seruimus. non obstinationem mentis: sed ignorantie deputandum. Qui enim agniti ilico sequimur: olim vniuersi sequemur si antea cognouissemus. Sic autem vos de generis nobilitate iactatis: quasi non morum imitatione magis quam carnalis natiuitas filios vos faciat esse scorum. Denique clauis per mabel cum de stirpe sint abrahe: minime tamen in filios reputantur. Dominus taliter altercans apostolus se medium interpones: ita partium dirimit questiones. ut neutrum eorum sua iusticia salutem meruisse confirmet: ambos vero populos et scienter et grauer deliquisse iudeos quod per prauaricationem legis deum in honorem venerint: gentes vero quod cum cogniti de creatura creatore ut deum debuerint venerari. gloriam eius in manufacta mutauerint simulacra: utrosque

etiam similiter veniam obsecutos. equales esse veracissima ratio demonstrat: primum cum in eadem lege predictum et iudeos et gentes ad christi fide vocandos esse ostendat. Quamobrem vicissim eos humilias: ad pacem et concordiam cohortatur.

Explicit plogus specialis. Incipit argumentum

Romani sunt partis italie. In preuentum sunt a falsis apostolis: et sub nomine domini nostri ihesu christi in legem et prophetas erant indocti. Hos reuocat apostolus ad veram et euangelicam fidem scribens eis a corintho.

Explicit argumentum Incipit epistola beati pauli apostoli ad romanos

Paulus seruus ihesu christi. vocatus apostolus segregatus in euangelium dei. quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. qui factus est

ei ex semine dauid secundum carnem: qui predestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. ihesu christi dominum nostrum: per quem accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius: in quibus estis et vos vocati ihesu christi: omnibus qui sunt rome. dilectis dei vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a deo patre et domino nostro ihesu christo. Pronum quidem gratias ago deo meo per ihesu christum per omnibus vobis: quia fides vestra annunciat in vniuerso mundo. Testis enim michi est deus cui serui in spiritu meo in euangelio filij eius quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis: obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam voluntate dei venienti ad vos. Desidero enim videre vos: ut aliquod impertiar vobis gratie spiritualis ad confirmandos vos: id est simul consolari in vobis per ea que in uice est fidem vestram atque meam. Nolo autem vos ignorare fratres: quia sepe proposui venire ad vos et prohibitus sum usque adhuc: ut aliquem fructum habeam in vobis sicut et in ceteris gentibus. Brevis ac barbaris sapiens et insipientibus debitor sum: itaque quod in me promptum est et vobis qui rome estis euangelizare. Non enim erubescor

Moltor nobis et magnoꝝ p
reges et pphetas aliosqꝫ qui
secuti sūt illos sapia demon
strata est: in quibꝫ oportet
audare israhel doctri ne et sa
pientie causa: qꝫ nō solū ipsos loquentes
necesse ē esse peritos: sꝫ etiā extraneos posse
et discētes et scribētes doctissimos fieri. Anul
meus ihesus postqꝫ se āplius dedit ad dili
gentiā lectōis legis et pphaz et alioꝝ li
broꝝ qui nobis a parentibꝫ nris traditi sūt
voluit et ipse scribere aliquid hōꝝ que ad
doctrinā et sapiā pntent: vt desiderātes
discere et illoꝝ pñ fieri magis magisqꝫ at
tendant animo: et cōfirmēt ad legitimā
vitā. Doctoz itaqꝫ veniē vos cū temulē
tia et attētori studio lectōz facere: et veniā
habere in illis in quibꝫ videmur sequētes
imaginē sapie: et deficere in vboꝝ opo sicō
ne. Nam deficiūt vba hebraica: qñ fuerunt
translata ad aliā linguā. Non aut solū hec:
sed et ipa lex et pphete ceteraqꝫ alioꝝ libro
rū nō parūā habent dñaz quando inter se
dicūt. Nā in octauo et tricesimo āno tpi bꝫ
ptolomei euergetis regis postqꝫ pueni in
egiptū: et cū multū tpi s ibi fuisset inueni
ibi libros relictos nō parue neqꝫ otemnē
de doctrine. Itaqꝫ bonū et necessariū putauī
et ipse aliquā addere diligentia et laborem
inēpretandi librū istuz: et multa vigilia at
tuli doctrinā i spacio tpi s ad illa q ad fines
ducūt librum istū dare: et illis qui volunt
animū intendere et discere quemadmodū
oporteat instituere mores qui secundum
legem domini pposuerint vitam agere.

Explicit plogus. Incipit liber ecclasticus.

Om̃is sapia a dom̃o
deo ē: et cū illo fuit sp̃s:
et ē ante euū. Arenā
maris et pluuię guttas
et dies seculi: qꝫ dimi
nerant. Altitudinē
celi et latitudinē terre
et pñtū abissi: quis dimensur est? Sa
pientiā dei pcedente om̃ia: quis inuestiga
uit? Prior om̃i creatura est sapia: et intellē
s prudentie ab euo. Fons sapientie verbum
dei in excelsis: et ingressus illius mandata

eterna. Radix sapie cui reuelata est. et astu
cias illius quis agnouit? Disciplina sapie
cui reuelata est et manifestata: et multiplica
cōez ingressus illius quis intellexit? Non
est altissimus creator om̃i omnipotēs. et rex
potens. et metuentus minimis: sedēs super
thronū illius: et dominās deus. Ipse creauit
illam in spū sancto: et vidit et dinumerauit
et mensus ē. Et effudit illaz sup om̃ia opa
sua: et sup om̃ez carnē secundū datū suū: et
prebet illaz diligētibꝫ se. Timor dñi gloria
et gloriacō: et leticia et corōna exultacōis.
Timor dñi delectabit cor: et dabit leticiam
et gaudiū in longitudinē dieꝫ. Timent
deū bene erit in extremis: et in die defunctio
nis sue bñdicet. Dilectō dei honorabilis sa
pientia: quibꝫ aut apparuet in visu. diligūt
eaz: in visione et in agnitiōe magnaliū suoz.
Incipiū sapientie timor dñi: et cū fidelibus in
vulua cōcreatus ē: et cū electis feminis gra
dit: et cū iustis et fidelibꝫ agnoscit. Timor
dñi scientie religiositas. Religiositas custo
diēt et iustificabit cor: iocūditatē atqꝫ gau
diū dabit. Timent deū bene erit in extre
mis: et in diebꝫ cōsolacōis illius bñdicet.
Plenitudo sapie timere deū: et plenitudo a
fructibꝫ illius. Om̃es domū illius implebit
a grationibꝫ: et receptacula a thesauris illi.
Corōna sapie timor dñi: replens pacē et sa
lutis fructum: et vidit et dinumerauit eam.
Svtraqꝫ aut sūt dona dei. Scientiā et intelle
ctum prudentie. sapia opartiet: et gloriā te
nentū se exaltat. Radix sapie est timē deū:
rami enim illius longevi. In thesauris sapie
intellectus et sciē religiositas: execracō aut
peccatoribꝫ sapia Timor dñi expellit peccm.
Nam q sine timore ē non poterit iustifica
re: inacūdia enī animositatis illius subūfio
eius ē. Vsqꝫ in tēpus sustinebit paties: et
postea reddicō iocunditatis. Bonus sen
sus. vsqꝫ in tempus abscondet verba illius:
et labia multoꝝ enarrabūt sensū illius. In
thesauris sapie significacō discipline: exec
tio aut peccatori cultura dei. fili cūpiscens
sapientiā cōserua iusticiā: et deus pbebit illā
tibi. Sapientia enim et disciplina timor dñi:
et q beneplacitū est illi fides et mansuetudo:
et adimplebit thesauros illius. Contumax

for the fancies of foreign buyers, most copies left the printing press entirely without any decoration, so that book lovers in France, Flanders and Italy were given an opportunity to have their copy illuminated to their liking.

Illumination and calligraphy of this copy here was carried out in Italy in two different steps at different times: The first shows examples of a roundish and colorful acanthus with rich gilt illumination in Lombard style. Most prolog initials are in a floral and ornamental make, the interior spaces of the book initials were filled with half figures. The second illumination period took place around 1500 and shows slender elegant letters in leaf gold on color fields which stage biblical scenes in narrative manner, their overall style suggests an origin in Venice in the circle of the so-called Pico-Master, the unknown book painter of the Plinius copy of Pico della Mirandola. What else is Italian about it are the slender yet voluminous lombards and the rubrication in yellow wash.

The first quire (10 leaves) in the second volume comes from another Italian copy of the B-48, a copy that counts among the most beautiful and most accomplished examples of Italian book painting: the bible with the to date unidentified dove coat of arms. Just as it was the case with the fate of many other copies in course of Napoleon's campaigns, this copy was also taken apart towards the end of the 18th century, in order to use the quires to restore the completeness of other copies. Today large parts are in possession of the Getty Library and the Parisian Chambre des Députés. The first quire in the second volume from the bible with the dove coat of arms found its way into our copy which presumably lacked exactly this quire. Next to the splendid armorial medallion on the first page, it also comprises 3 particularly fine pictorial initials from the renowned book painter Guglielmo Giralaldi in Ferrara.

Small isolated red or blue letters in places of the margins mark paragraphs for lessons in a refectory of a monastery. These "reading aids" were not consistently executed; here and there the respective spots were just marked with a small letter in ink. The book initials were made in similar stages of production. The initial on fol. 134 in the first volume, for example, covers up an older preliminary drawing of which a small tendril is still visible. Similar tendrils can be found in the preliminary drawing for an initial on fol. 76 in the second volume, which is the only one that was neither executed nor over-painted.

Evaluation

It can be said without exaggeration that this work in a unique and perfectly preserved vellum copy and with an illumination of “excellent artistic quality” is of epochal importance for the history of the book.

It is accompanied by an expertise issued by Professor Dr. Tilo Brandis, former library director and head of the department of manuscripts at the Berlin State Library, who assessed a price of 2.2 million euro for this copy in October 2016.

The acclaimed art historian Eberhard König wrote a comprehensive comment on the Fust-Schöffers-Bible and provided detailed account of our copy in the monograph *Biblia pulcra. Die 48-zeilige Bibel von 1462*. Concerning the high valuation of the B-48 in the 19th century he points out the following comparison of prices:

“The B48 realized far higher prices than even the Gutenberg Bible did, c.f. vente Gaignat: No. 16 = B42 on vellum: 2100 livres; no. 17/18: Two copies of the B48 on vellum: 3200 and 2600 livres (15 years later no. 17 was sold for 4085 livres at the La Vallière auction). In vente D’Ouches in 1811 B42 still realized just 1901 livres, while B48 fetched a price of 2101 livres” (p. 12)

in celo. viā colubri sup petra: viam nauis
in medio mari: et viā viri in adolescentia.
Talis est. et viā mulieris adultere que cō-
edit: et tergēs os suū dicit. Nō sum opa-
ta malū. Per tria mouet terra: et q̄rtū qđ
non potest sustinere. Per seruum cum re-
gnauerit. per stultū cū saturat? fuit cibo:
et per odiosam mlierem cū in matrimoio
fuerit assumpta: et p ancillam cū fuerit he-
res dñe sue. Quatuor sūt minima terre: et
ipa sūt sapiētiora sapiētibz. Fornice ip̄ls
infirmus: qui preparat in messe cibū sibi.
Lepusculus plebs inualida. qui collocat
in petra cubile suū. Regem locusta nō ha-
bet: et egredit vniūsa p turmas. Stello
manibz nititur: et morat in edibz regis.
Tria sūt que bene gradiuntur: et quartum
qđ incedit feliciter. Leo fortissimus bestia-
rum: ad nullius pauebit occurū. Bullus
succum? lubos suos et aries: nec est rex
q̄ relistat ei: et qui stult? apparuerit. post-
q̄ eleuatus ē in sblime. Si enī intellexistz:
ori suo imposuisset manū. Qui autēz forti-
ter premit vbera ad eliciendum lac. exp-
mit butirū: et q̄ vehēnter emūgit. elicit san-
guine: et q̄ puocat iras pducit discordia.

Uerba lamuelis regis. Visio **XXXI**
q̄ erudiuit eū mī sua. Quid dilectē me
quid dilectē vteri mei: quid dilectē voto-
rum meorū? Re dederis mlieribz s̄bstātiāz
tuam: et diuitias tuas ad delendos reges.
Noli regibus o lamuel. noli regibz dare
vinū: quia nullum secretū est ubi regnat
ebrietas. Re forte bibāt. et obliuiscantur
iudicioz: et mutent causaz filioz paupe-
ris. Date licerā merentibz: et vinū hīs q̄
amaro sūt animo. Bibant et obliuiscant
egestatis sue: et doloris sui nō recordent
amplius. Aperi os tuū muto: et causis o-
mnū filioz qui ptranscunt. Aperi os tuū:
decerne quod iustum ē: et vindica inopē
et paupere. Aleph. Mulierē fortem quis
inueniet? procul et de vltimis fmibz p̄ciū
eius. Beth. Confidit in ea cor viri sui: et
spolijs non indigebit. Gimel. Reddet ei
bonū et non malū: omnibz diebz vite sue.
Deleth. Quasiuit lanam et linū: et operata
est cōsilio manūū suarū. De. facta est q̄

nauis institoris: delōge portans panē suū.
Van. De nocte surrexit: deditqz predam
domesticis suis: et cibaria acillis suis. Zay.
Considerauit agrū et emit eū: de fructu ma-
nuū suarū plātauit vineaz. Heth. Accinxit
fortitudine lumbos suos: et roborauit bra-
chiū suū. Theth. Sustinuit et vidit quia bo-
na est negociatio eius: non exstinguetur in
nocte lucerna eius. Ioth. Manū suā misit
ad forcia: et digiti eius apprehenderūt fufū.
Kaph. Manū suā aperuit inopi: et palmas
suas extendit ad paupem. Lameth. Non
timebit domui sue a frigoribz nimis: omēs
enim domestici eius vestiti sunt duplicibz.
Mem. Stragulatā vestē fecit sibi: bisus et
purpura vestimentum eius. Nun. Nobilis
in portis vir eius: quādo sederit cū senato-
ribz terre. Samech. Simdonem fecit et vē-
didit: et cingulū tradidit chananeo. Apn.
Fortitudo et decor indumentum eius: et ride-
bit in die nouissimo. Phe. Os suū apuit sa-
pientie: et lex clemētie in lingua ei. Sade.
Considerauit semitas domus sue: et panem
ociosa non comedit. Coph. Surrexerunt
filij eius et beatissimaz p̄dicauerūt: vir eius
et laudauit eā. Res. Multe filie cōgrega-
uerunt diuitias: tu supgressa es vniuersal.
Syn. fallax gratia et vana est pulcritudo:
mulier timens dñm ipa laudabitur. Thau.
Date ei de fructu manūū suarū: et laudēt eā i
portis opa ei. **Incipit prologus in ecclesiasten.**
Emini me ā te hoc ferme quī-
quennū. cum adhuc rome
essem et ecclesiasten sancte
blehile legerem vt eā ad cō-
temptum mūdi huius pno-
carem et omne qđ in mūdo cerneret puta-
ret esse pro nichilo. rogatum ab ea: vt in-
morem omentarioli. obscura queqz differe-
re: vt absqz me posset intelligē q̄ legebat.
Itaqz qm̄ impromptu nostri op̄is subita
morte s̄tracta est. et vbi non meruimus o-
paula etusto chiu talē vite nre h̄re sorte:
tanto vulnere tūc p̄cussus obmutui: nūc
in bethleem positus. augustioze videlicet
ciuitate. et illius memorie et vob reddo qđ
debeo. Hoc breuiter amouens qđ nullius
auctoritate secutus sū: s̄ de h̄breo trāsfere

Bibliographical description

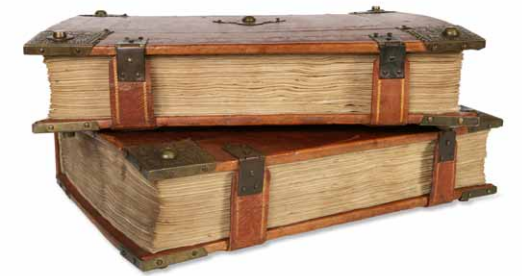
Biblia latina.

2 volumes.

Mainz, Johann Fust and Peter Schöffer, August 14, 1462.

BINDING

18th century russia over early wooden boards with blind-tooled crest roll borders, triple gilt fillets, spines with floral gilt stamps and two color labels; each board with five chased 15th century brass fittings, center fittings with invocations "O Maria hilf Maria in den Himmel" (vol. I) and "Ave Maria" (vol. II); with 2 clasps. Each volume in a modern half morocco case with gilt-lettered title on the spine. Folio. 42 : 31 cm.

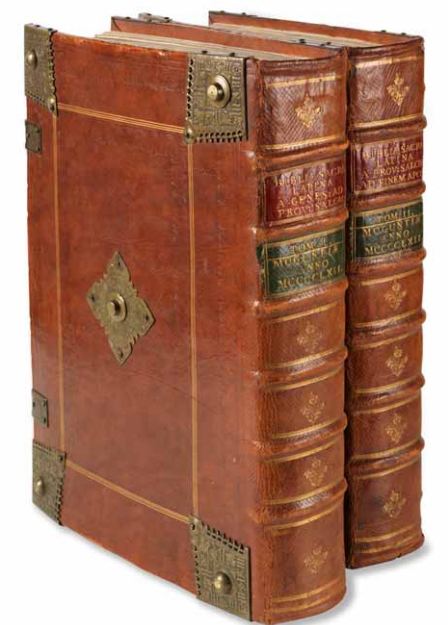

ILLUMINATION

With mostly historiated decorative initials in color acanthus on gold or in gold on colors, illuminated and calligraphed in two different Northern Italian styles from different periods. The first quire (10 leaves) in the second volume from the copy with the dove coat of arms, one of the finest examples of illuminated incunabula; this quire has a floral border with an armorial medalion (two doves on blue ground) and three splendid historiated initials from the renowned book painter Guglielmo Giralaldi.

DETAILS

481 leaves. - Collation: Vol. I: a-h/10, i-k/8, l-z/10, A-B/8; Bd. II: a-n/10, o/12, p-z/10, A/6+1. - Colophon in De Ricci 1 variant. - Gotico-Antiqua (type 5:118 G). Two columns. 48 lines. Headings and the two colophons with printer's device printed in red. Chapter initials and numbers printed in red or blue and partly painted in. Yellow capital-strokes. Partly with remains of ms. quiring. Foliation by an old hand (one leaf skipped after leaf 148 in first volume). Small feather sketch (Judith and Holofernes) from the 16th/17th century in lower margin of leaf 198.

CONDITION

Very well-preserved copy. With only very few isolated stains, a few leaves with unobtrusive traces of worming, leaf 107 in volume II with a small marginal tear, final leaf with replaced lower corner (no loss of printed matter).

PROVENANCE

Italian 15th century heraldic painting (dove coat of arms). - George Hibbert (Hibbert Sale 1829, lot 1039, sold to Payne and Foss). - Beriah Botfield (acquired from Payne and Foss), with his crest and motto on a vellum sheet bound in at the beginning of each volume, with splendid illuminations from Thomas Willement. - Isabella Botfield (inherited from aforementioned in 1863) - Lord Alexander Thynne (inherited from aforementioned in 1911) - Lady Beatrice Thynne (inherited from aforementioned in 1918) - Thomas Henry Thynne, 5th Marquess of Bath (inherited from aforementioned in 1941, until 1946) - Longleat Library (Sale Christie's on June 13, 2002, lot 10). - Collection Bibermühle (census no. 4, in: Illuminationen 9, published by H. Tenschert, 2005). - German private collection.

BIBLIOGRAPHY

GW 4204. - Hain 3050. - Goff B 529. - BMC I, 22. - BSB B-410. - Ges. für Typenkunde 1636. - De Ricci 79.95. - E. König, *Biblia pulcra* (Illuminationen 9, published by H. Tenschert). - Darlow/Moule 6080. - C. Schneider, *Peter Schöffer: Bücher für Europa*, p. 26.

oēs supbia oēs faciētes impietate stipula.
Et inflammabit eos dies veniēs dicit dñs
exercitū: q̄ nō derelinquet eis radicē ⁊ ger-
men. Et orietur vob̄ timētibz nomē meū sol
iusticie: et sanitas in pēnis eius. Et egredi-
emini ⁊ salietis sic vituli de armēto: ⁊ calcabi-
tis impios cū fuerit cinis sū plāta pedū v̄ro-
rū in die qua ego facio dicit dñs exercitū.
Memēote legis moyli fili mei: quā māda-
ui ei in oreb̄ ad omne isrl̄ p̄cepta ⁊ iudicia.
Ecce ego mittā vobis helyam p̄phetam: an-
teq̄ veniat dies dñi magnus et horibilis.
Et ouerter cor patrū ad filios: et cor filioz
ad patres eoz: ne forte veniam et percutiā
terrā anathemate. **Expl. malachias p̄pha.**
Incipit plogus beati Jeronimi presbiteri.

In libros Machabeorum.
Machabeoz libri duo preno-
tant p̄lia. inter hebreoz du-
ces gentēqz p̄saz: pugnā
quoqz sabbatoz. ⁊ nobiles
machabei ducis triūphos: ex cuius nomie
et libri idem sūt nūcupati. Hec q̄ historia
continet etiā melita illa gesta machabeoz
fratrū: qui sub antiocho rege pro sacris le-
gibus dira tormenta p̄pessi sūt. Quos ma-
ter pia dum diuersis supplicis vrgerentur
non solum non fleuit: sed et gaudens hor-
tabatur ad glōriam passiōis. **Explicit**
plogus. Incipit liber primus machabeoz.

Et factum est postq̄
percutit alexander
philippi rex macedo-
qui primus regnauit
in grecia egressus de
terra cethim dariū re-
gem p̄saz et medo-
constituit prelia multa: et obtinuit omnū
municōnes: et interfecit reges terre. Et per-
transiit usqz ad fines terre: et accepit spolia
multitudinis gentiū: et siluit terra in conspe-
ctu eius. Et ogregauit virtutē et exercitiū
forte nimis: et exaltatū est et eleuatū cor
eius: et obtinuit regiones gentiū ⁊ triānos
et facti sūt illi in tributū. Et post hec decidit
in lectū: et cognouit quia moreret. Et vo-
cauit pueros suos nobiles qui secū erāt nu-
trin a iuuentute sua: et diuulit illis regnū suū

cum adhuc viueret. Et regnauit alexan-
der annis duodecim: et mortuus est. Et obti-
nuerūt pueri eius regnū unusquisqz in loco
suo: et imposuerūt oēs sibi diademata post
mortē eius ⁊ filij eoz post eos annis multis:
et multiplicata sūt mala in terra. Et exiit ex
eis radix peccati. antiochus illustris filius
antiochi regis qui fuerat rome obses: et re-
gnauit in anno centesimotricesimo ⁊ septio
regni grecoz. In diebz illis exierūt ex isrl̄
filij iniqui: et suaserūt multis dicētes. Eam⁹
et disponamus testamentū cū gentibz que
circa nos sūt: q̄ ex quo recessimus ab eis in-
uenerūt nos multa mala. Et bonus visus ē
sermo in oculis eoz. Et destinauerūt aliqui
de populo ⁊ abierūt ad regem: et dedit illis
potestatē ut facerēt iusticiā gentiū. Et edifi-
cauerūt gymnasiū in iherosolimis secundū
leges natioū. et fecerūt sibi p̄pucia: et reces-
serūt a testamēto sancto. et inuēti sūt natio-
nibus: et venūdati sūt ut facerent malū. Et
paratū est regnū in cōspectu antiochi: et ce-
pit regnare in terra egipti: ut regnaret sup
duo regna. Et intrauit in egiptū in multitu-
dine graui in curribus ⁊ elephantis et equi-
tibus: et copiosa nauū multitudine. Et con-
stituit bellū adūsus ptolomeū regē egipti:
et veritus ē ptolomeus a facie eius ⁊ fugit:
et ceciderūt vulnerati multi. Et comprehendit
ciuitates munitas in terra egipti: et accepit
spolia terre egipti. Et conuertit antiochus
postq̄ percussit egiptū in centesimo ⁊ quia dia-
gesimo ⁊ tercio anno ⁊ ascendit ad israhel: et
ascendit iherosolimis in multitudine graui.
Et intrauit in sanctificationem eū supbia: et
accepit altare aureū et candelabrū luminis
et vniūsa vasa eius ⁊ mensam p̄posicionis et
libatoria ⁊ fialas ⁊ mortariola aurea ⁊ velū
et coronas et ornāmētum aureū qd̄ in facie
templi erat: et cōminuit omnia. Et accepit ar-
gentū ⁊ aurū ⁊ vasa concupiscibilia: et acce-
pit thesauros occultos quos muenit: et sub-
latis omibz abiit in terrā suā. Et fecit cēdem
hominū: et locutus est in supbia magna. Et
factus est planctus magnus in israhel: et in
omni loco eoz. Et ingemuerūt p̄ncipes et
seniores: et iuuenes ⁊ v̄gines infirmi sūt:
et speciositas mulierū immutata est. Omnis

celo ascensione sua: et falcem suam super terram fundabit. Qui vocat aquas maris: et effundit eas super faciem terre. Dominus nomen eius. Nunquid non ut filii ethiopum vos estis mihi filii israel ait dominus. Nunquid non israel ascendere feci de terra egypti: et palestinos de captoia: et syros de cyrenae. Ecce oculi domini de super regnum peccatorum: et conteram illud a facie terre. Deruntamen conterens non oterat domini iacob dicit dominus. Ecce enim mandabo ego: et concutiam in omnibus gentibus domini israel sicut concutit triticum in cribro: et non cadet lapillus super terram. In gladio morietur omnes peccatores populi mei: qui dicunt non appropinquabit: et non veniet super nos malum. In die illa suscitabo tabernaculum david quod cecidit: et reedificabo aperturas murorum eius: et ea quae corruerant instaurabo. Et reedificabo eum sicut in diebus antiquis: ut possideat reliquias pedum meorum omnes nationes: quia inuocatum sit nomen meum super eos dicit dominus facies haec. Ecce dies veniet dicit dominus: et ostendat arator molatorem: et calcator vinee: et omnes colles culti erunt. Et ouertat captiuitatem populi mei israel: et edificabit ciuitates desertas: et inhabitabunt: et plantabunt vineas: et bibent vinum earum: et plantabo eos super humum suum: et non euellat eos ultra de terra sua quia dedi eis dicit dominus deus tuus.

Explicit amos propheta. Incipit abdias propheta.
Abdis dicit dominus deus ad edom. Audisti audimus a domino: et legamus ad gentes militum. Surgite: et surgamus aduersum eum in prelium. Ecce paruuli dedi te in gentibus. Contempnibilis tu es valde. Superbia cordis tui exauit te habitationem in salinis petrarum: exaltantem solium tuum. Quia dicitis in corde tuo. Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila: et si inter sidera posueris nidum tuum: in deum detraha te dicit dominus. Si fures introissent ad te si latrones per noctem: quomodo concuisses? Nonne furati essent sufficientia tibi? Si vinum demato:

res introissent ad te: nunquid saltem racemos reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt elauum? Inuestigauerunt abscondita eius. Quia ad terminum emisit eos: omnes vineas fecerunt tui illuserunt tibi. Inualuerunt a duersum te vineas pacis tue. Qui comedit tecum: ponet in faciem subter te. Non est prudentia in eo. Nunquid non in die illa dicit dominus perdam sapientes de ydumea: et prudentiam de monte elauum. Et timebunt fortes tui a meridie: ut intereat vir de monte elauum: propter interfecionem et propter iniquitatem in fratrem tuum iacob. Operiet confusio: et peribis in eternum. In die cum stares aduersus eum quando capiebant nauem: erant eius et extranei ingrediebant portas eius a super iherusalem mittebat fortis: in quoque eras quasi unus ex eis. Et non despicies in die fratris tui in die peregrinationis eius. Et non leraberis super filios iuda in die perditionis eorum: et non magnificabis os tuum in die angustie. Neque ingredieris portas populi mei in die rume eorum: neque despicies a tu in malis eius in die vastitatis illius. Et non emittes aduersus exercitum eius in die vastitatis illius: neque stabis in exultibus ut interficias eos qui fugerunt. Et non cludes reliquias eius in die tribulationis: quoniam iuxta est dies domini super omnes gentes. Sicut fecisti tibi retribucionem tuam conuertam in caput tuum. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum: bibent omnes gentes iugiter: et bibent et absorbeant: et erit quasi non sint. Et in monte syon erit saluatio: et erit sanctus. Et possidebit domus iacob eos qui possederant. Et erit domus iacob ignis: et domus ioseph flamma: et domus elauum stipula. Et succendetur in eis et deuorabunt eos: et non erunt reliquiae domus elauum: quia dominus locutus est. Et hereditabit iniquus ad austrum sunt montes elauum: et qui in capistris: bus philistinum: et possidebunt regionem ephraim a regione samarie. Et beniamin possidebit galaad: et transmigrationem exercitus huius filiorum israel omnia loca chananeorum usque ad sareptam: et transmigrationem iherusalem que in solfo: et possidebit ciuitates austrum. Et ascendet saluatores in monte syon iudicare montem elauum: et erit dominus regnum. **Explicit abdias propheta. Incipit jonas propheta. Capitulum primum.**

Et factum est verbum domini ad ionam filium amathi dicebat. Surge: et vade in ninuen: ciuitatem grandem: et predica in ea: quia ascendit malicia eius coram me. Et surrexit ionas: ut fugeret in tharlis a facie domini. Et descendit ioppen: et inuenit nauem euntem in tharlis. Et deiecit nauis eius: et descendit in ea ut iret cum eis in tharlis a facie domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare: et facta est tempestas magna in mari: et nauis picitabatur: ceteri autem inuenerunt nauem: et clamauerunt viri ad deum suum: et miserunt vasa que erant in naui in mare: ut alleuiaretur ab eis. Et ionas descendit ad interiora nauis: et dormiebat sopore grauissimo. Et accessit ad eum gubernator: et dixit ei. Quid tu sopore dormis? Surge inuoca deum tuum: forte reuertetur deus de nobis a non pereamus. Et dixit vir ad collegam suum. Venite et mittamus sortes: et sciamus quare hoc malum sit nobis. Et misit sortes: et cecidit fors super ionam. Et dixit ad eum. Indica nobis cuius causa malum istud sit nobis. Quod est opus tuum que terra tua: et quo vadis vel ex quo populo es tu? Et dixit ad eos. Hebreus ego sum: et dominum deum celi ego timeo qui fecit mare et aridam. Et inuenerunt viri timore magno: et dixerunt ad eum. Quid hoc fecisti? Cognouerunt enim viri quia a facie domini fugeret: quia indicauerat eis ionas. Et dixerunt ad eum. Quid faciemus tibi: et cessabit mare a nobis? Quia mare ibat et inuoluebat. Et dixit ad eos. Tollite me et mittite in mare: et cessabit mare a vobis. Scio enim ego: quia propter me tempestas haec grandis venit super vos. Et remigabant viri ut reuertentur ad aridam: et non valebant: quia mare ibat et inuoluebat super eos. Et clamauerunt ad dominum: et dixerunt. Quiesce domine ne peccemus in aia viri istius: et ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu domine sicut voluisti fecisti. Et tulerunt ionam a miserunt in mare: et stetit mare a furore suo. Et inuenerunt viri timore magno dominum: et immolauerunt hostias domino: et reuertuntur. **III.**

Preparauit dominus piscem grande: ut deglueret ionam. Et erat ionas in ventre piscis tribus diebus et tribus noctibus. Et orauit ionas ad dominum deum suum de ventre piscis. Et dixit. Clamavi de tribulatione mea ad dominum: et exaudiuit me. De ventre inferi clamauit: et exaudiuit vocem meam. Et percussisti me in profundum in corde maris: et flumen circumdedit me. Omnes gurgites tua fluctus tui super me transierunt. Et ego dixi. Abiectionem sum a conspectu oculorum tuorum. Deruntamen rursus videbo templum sanctum tuum. Circumdederunt me aque usque ad aiam: abyssus vallauit me: pelagus operuit caput meum. Ad extrema montium descendit: terre pedes conculserunt me in eternum: et subleuabis de corruptione vitam meam domine deus meus. Cum angustia fuerit in me anima mea domini recordans sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiuit vanitates: frustra misericordiam suam derelinquit. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quicquid volui reddeam pro salute mea domino. Et dixit dominus pisci: et euomit ionam in aridam. **III.**
Et factum est verbum domini ad ionam secundo dicens. Surge: et vade ad ninuen: ciuitatem magnam: et predica in ea predicationem quam ego loquor ad te. Et surrexit ionas: et abiit in ninuen iuxta verbum domini. Et inuenerat ciuitas magna in itinere diebus trium. Et cepit ionas introire ciuitatem in itinere diebus unius: et clamauit a dixit. Adhuc quadraginta dies: et minue subuertetur. Et crediderunt viri ninuite in domino: et predicauerunt ieremum: et vestiti sunt sacris a maiore usque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem ninue. Et surrexit de solio suo: et abiecit vestimentum suum a se et indutus est sacco: sedit in cinere: et clamauit a dixit in ninue ex ore regis a principum eius dicens. Domine a iumenta a boues et pecora non gustent quicquam nec pascantur: et aqua non bibant: et operiantur sacris homines: a iumenta clamet ad dominum in fortitudine: et conuertatur vir a via sua mala: ab iniquitate que est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur: et ignoret deus: et reuertatur a furore ire sue: et non peribimus? Et vidit deus opera eorum: quia conuersi sunt de via sua mala: et misit deus

babilonis in reblata: pūllitq; eos rex ba-
bilois: et interfecit eos in reblata in terra e-
matb. Et trāslatus ē iuda de terra sua. Do-
plo aut qui relictus erat in terra iuda quē
dimisit nabuchodonosor rex babilois p-
fecit godoliā filiū aichan filij saphan. Qd
cū audissent omes duces militū ipi et viri
qui erāt cū eis videlicet qd ostitūss rex ba-
bilois godoliā: venerūt ad godoliā in
maspha ismabel filius nathamie et iohānan
filius caree et saraia filius thānāmetb neto-
phanites et ieromias filius maachan: ipi et
locij eoz. Iuauitq; godoliā ipis et lo-
coz dicens. Nolite timere fuisse chaldeis.
Manete in terra: et seruite regi babilonis:
et bene erit vobis. factū est autē in mense
septimo venit ismabel filius nathamie filij e-
lisama de semine regio a decē viri cū eo: per-
cusserūtq; godoliā: qui mortuus est: sed
et iudeos et chaldeos qui erant cū eo in mas-
pha. Consurgeq; omis populus a paru-
vlsq; ad magnū et principes militū venerūt
in egiptū: nūctēs chaldeos. factū ē vero
in anno tricesimo sepiō trāsmigracōis io-
achm regis iude mense duo decimo vicesi-
ma septima die mēsis. Iblei aut eulherō:
dach rex babilonis anno quo regnare ce-
perat caput ioachm regis iuda de carcere:
et locutus est ei benigne. Et posuit thronū
eius sup thronū regum qui erāt cum eo in
babilone: et mutauit vestes eius qd habue-
rat in carce: et omedebat panē sp in ospectu
eius cūctis dieb; vite sue: ānonā qd ostituit
ei sine intermissione que a dabat ei a rege
per singulos dies omnib; diebus vite sue.

**Incipit plogus beati Jeronimi presbiteri
in libros paralipomenon.**
Sepuaginta interpretum
pura et ut ab eis in grecū
versa est edicō pmaneret: su-
pflue mi chromani epoz san-
ctissime atq; doctissime impellēs: ut hebre-
a volumina latino sermone transferre. Qd
emin semel aures hoim occupauerat et na-
scentis ecclesie roborauerat fidem: iustum
erat etiā nro filio pprobari. Nūc vō cū p
varietate regionū diuisa ferant: exēplaria
et germana illa antiq; trāslatio corrupta

lit: atq; violatā: nisi arbitriū putas: aut epli-
buis iudicare quid verū sit aut nouū op?
in veteri opere eudere: illu demib; iudici-
cornū ut dicit oculos: configere. Alexan-
dria et egiptus in sepiū aginta suis elib; laudat
auctore: ostantinopolis ulq; anno-
chiam lucam martiris exemplana probat.
Medie inter has puincie palestinos rodi-
ces legūt: qd ab origine elabatos culti-
us et pampbilus vulgauerūt. Tonusq; qd
hac inter se infaria varietate compugnat.
Et certe origenes nō solum exemplagopli-
at qmōz edinonū e regione singula verba
describēs: ut vnus disseniēs stam ceteris
inter se osentiēb; arguatur: s; qd maioris
audacie est in edicōe sepiū aginta theodo-
tionis edicōnem misit: asserens deignā
que minus fuerint: et virgulis que ex super-
fluo videbāt: appolita. Si igitur alijs liti-
re non tenere qd semel suscepit: et post se-
ptuaginta cellulas que vulgo sine auctore
iactant: singulas cellulas aperuerit: hoc q;
in eed elis legūt qd sepiū aginta nesciunt:
cur me nō suscipiant latini mei qmōlata
dicōe veteri ita nouā d d d d d laborē meū
hebreis et qd hys maius ē aplis auctore
oproblem. Scripsi nup libru de opamo ge-
nere interpretādi: ostendēs illa de euange-
lio: ex egipto vocatū filium meū: et quomā
nazareus vocabitur: et videbit in que opū
xerūt: et illud apostoli qd oculus non vidit
nec auris audiuit et in cor hominis nō ascen-
derūt que ppant deus diligētib; se: cetera
qd hys similia in hebreorum libris inueni-
unt. Certe apostoli euangeliste: sepiū aginta
interpretes nouerūt: et vnde eis hoc dicere q
in sepiū aginta nō habentur. Xpistus do-
minus noster xpiusq; testamētū edico: in e-
uangelio scdm iohānez qui credit in qm
me sicut dicit scriptura: summa de vire eni
fluent a que viue. Vtiq; scriptū est: qd salu-
tor scriptus esse testat. Vbi scriptū est: se-
ptuaginta nō habet: apocrypha nescit ecclesia.
Ad hebreos igit reuertendū est: vnde et
dñs loquitur: et discipuli exempla presunt.
De pace veterū loquor: et obrectato: tibi
meis tantū rñdeo: qd cammo cetero merodur:
in publico detrahentes: et legētes in angust

id est accusatores et defensores: cum in alijs
pnt quod in me reprobat: quasi virtus
et viciū non in rebus sit: s; cū auctore mute-
tur. Ceterū memini edicōem sepiū aginta
trāslatorū olim de greco emendatā tribuiss
se me nostris: nec inimicū debere estimari
eorū quos in ouentu fratru semp edissero.
Et quod nūc debreiamm id est verba diez
interpretans sū idcirco feci: ut inextricabiles
moras et filiam nominū que scriptoz osu-
sa sūt vicio: sensuq; barbariez aptius qp
sūi cola digerere: michi metipī et meis: iuxta
ismemū canens: si aures surde sūt ceteroz.

Ex plogus. Incipit lib paralipomenon.
Dam seth enos cayn
malaleel iared enoch
manufale lamech noe
sem cham et iafeth. Fi-
lij iafeth: gomer ma-
gog madai et iauan
thub al mosch thiraf.
Porro filij gomer: alcenez triphat et to goz-
ma. filij aute iauan: elisa et tharsis cethim
et do daim. filij chā: chus et mesiam phut
et chanaan. filij aute chus: laba et euila sa-
barba et regma et sabathaca. Porro filij re-
gma: laba et dadan. Chus aute genuit ne-
roth. Iste cepit esse potēs in terra. Mesia:
imvero genuit ludim et anamm et laabim et
neptum: phetrusim qd et chasum de qd
egressi sūt phistim et capthurim. Chana:
anvero genuit sydonem pmogemur: suū:
ethum qd et iebuseum et amorē et gerge-
seum eueq; et arachū et asinū et aradiū qd
et samareū et emathum. filij sem: clam et al-
sur et arfaxad et lud et araz. filij aram: bus
et bul et gether et mes. Arfaxad aute genu-
it sale: qui et ipse genuit heber. Porro he-
ber nati sūt duo filij: nomē vni phalech qz
in dieb; eius diuisa est terra: et nomē fris
eius iectan. Iectan aute genuit elmodad
et saleph et asomoth et iare: aduram qd et
vial et de la: ebal enā et abimad et laba nec
nō et opbir et euila et iobab. Omnes isti filij
iectan. Sem arfaxad sale heber phalech
ragau: seruch nacho: thare abram: iste ē a-
brabam. filij aute abrahā: isaac et ismabel.
Et hec gnationes eorum. Primo genitus

ismahelis nabaioth: et cedar et abdech et
mabsan: masina et duma massa addad et
thema iachur naphis cedma. Vñ sunt filij
ismahelis. filij aute cethure ocubine abrahā
quos genuit: zamram iectan madan machi-
an ielhoc et sue. Porro filij iectan: laba et da-
dan. filij aute dadan: asurim et lathusim et
loomim. filij aute madian: epha et epher et
enoch et abida et eldaa. Oēs hñ filij cethu-
re. Venerunt aute abrahā isaac: cuius fue-
rūt filij elau et israhel. filij elau: eliphaz rahu-
el iebus ielon chore. filij eliphaz: theman-
omar: cepphi: gothan cenez thamma amale-
ch. filij rahucl: naath zara samma meza. Fi-
lij seir: lothan sobal sebeon ana: dison: eler
disan. filij lothan: hori: abobimān. Soroz
autem lothan fuit thamma. filij sobal: alian
et manaath et ebal et sephi: onan. filij sebeo:
abaia et ana. filij ana: dison. filij dison: ba-
maran et eleban et iethian et charran. filij e-
ser: balaan et zaban et iachan. filij disan: us
et aran. Isti sūt reges qui impauerūt in terra
edom: anteq; esset rex sup filios israhel. Ba-
le filius beor: et nomē ciuitatis eius denaba.
Mortu? ē aute bale: et regnauit p eo iobab fili?
sare de bosia. Cūq; iobab fuisset mortuus: reg-
nauit p eo busan de tra themanor. Obijt qd et
busan: et regnauit p eo adad fili? badad qd
cussit madian in terra moab: et nomē ciuita-
tis eius auih. Cūq; et adad fuisset mortuus:
regnauit p eo semla de masreca. Sed et sem-
la mortuus est: et regnauit p eo saul de ro-
both que iuxta amnem sita est. Mortuo qd
saul regnauit p eo balaana filius achobor.
Sed et hic mortuus est: et regnauit p eo a-
dad cuius vrbs nomē fuit phau et appella-
ta est vxor eius mehetabel filia matred: filie
mezaab. Adad autem mortuo: duces p re-
gib; in edom esse ceperūt. Dux thamma: dux
alua. dux iether. dux oolbama. dux bel-
dux phimō: dux cenez dux theman: dux ma-
psar: dux magdibel: dux biram. Vñ duces
filij aute israhel: ruben se edom. II
meon leui iuda isachar et iabulō: dan
ioseph beniamin: neptalim gad et aser. filij
iuda: ber: aunan et sela. Vñ tres nati sunt ei
de filia sue chananidicis. fuit aute her primo
genitus iuda malus corā domino: et occidit

Sivum? spū: spū a ambulem? **VE**
 No efficiamur manis glorie cupidi:
 muce pūcātes: muce mūdētes. fratres:
 et si pūcupatus fuerit homo in aliquo deli-
 cto: vos qui spirituales estis huiusmodi ni-
 struite in spiritu leuitatis: consideras teipm
 ne a tūteptis. Alter alterius onera por-
 tate: et sic adimplebitis legem xpi. Nam si
 quis existimat se aliquid esse cū nichil sit:
 ipse se seducat. Opus autem suū pteynul-
 quisq: a se mēmetipō tantū gloriā habē-
 bit: et nō in altero. Sūusquisq: enim onus
 suū portabit. Cōmūcet aut qui cathexiat
 verbo: et qui se cathexiat in omnibz bonis.
 Nolite errare. Deus nō iridet. Quē enim
 seminaverit homo: hēc et metet. Qm̄ qui se-
 minat in carne sua: de carne et metet corrup-
 tionē: qui autē seminat in spiritu: de spiritu
 metet vitā eternā. Bonū aut facientes nō
 deficiamus: tpe enim suo metemus nō defi-
 cientes. Ergo dū tempus habemus opere-
 mur bonū ad omēs: maxime autē ad dome-
 sticos fidei. Videte qualibz litteris scripsi
 vobis mea manu. Quicūq: enim volunt
 placere in carne hñ cogunt vos circūdi-
 tāntū vt crucis xpi psecutionē non patiāt.
 Neq: enī qui circūdiunt legē custodiūt:
 sed volūt vos circūdi vt in carne vitā glo-
 rient. Michi autē ablit gloriari nisi in cruce
 domini nri ihesu xpi: per quē michi mūdus
 crucifixus est: et ego mūdō. In xpo enim
 ihesu neq: circūcisio aliquid valet neq: ipu-
 ciū: sed noua creatura. Et quicūq: hanc rez-
 gulā secuti fuerint: pax sup illos: et misericor-
 dia a sup israhel dei. De cetero nemo michi
 molestus sit. Ego enī stigmata dñi ihu cor-
 pore meo porto. Bñ dñi nri ihu xpi cū spū
 vro fratres amē. **Explic ep̄la ad galathas**
Inq: argumētū in ep̄istolā ad ephēsiōs.

Ephēsi sunt asyāni. Bñ acce-
 pto verbo veritatis pēstiz-
 terūt in fidē. Hos collaudat
 aplūs scribēs eis a roma de
 carcere p nēbiū diaconem.
Exp̄l argumētū. Inq: ep̄la ad ephēsiōs.
 collaudat aplūs A. carissimō. carissimō. aplūs
 m. et dñm xpm ihu dñm nrm ihu xpm ihu dñm nrm
 qm̄ dñm nrm ihu xpm ihu dñm nrm ihu xpm ihu dñm nrm

Benedictus deus et pater domini nostri ihesu
 xpi qui benedixit nos in omni benedictione
 spūali in celestibz in xpo: sicut elegit nos in
 ipō ante mūdū dñm: ut essemus sancti
 et immaculati in oīp cū eis in caritate. Qui
 pdestinavit nos in adoptionē filioz: p ihesū
 cristū in ipso scdm̄ ppositū voluntatis sue in
 laudē gloriē grātie sue: in q̄ gratificavit nos
 in dilectō filio suo: in quo habemus redēpti-
 onem p sanguinē eius remissionē peccatorū
 scdm̄ diuitias grātie eius q̄ superabundauit in
 nobis in oīni sapiētia et prudētia: ut notis
 faceret nobis sacramētū voluntatis sue scdm̄
 beneplacitū eius qd̄ ppositū in eo in dispen-
 sationē plenitudinis temporū instaurare oīa
 in cristō q̄ in celis et que in terra sunt in ipso.
 In quo etiam nos sorte vocati sumus: p de-
 stināti scdm̄ ppositū eius qui operat omnia
 scdm̄ consiliū voluntatis sue: vt simus in laudē
 gloriē eius nos qui ante sperauimus in cri-
 sto. In quorū vos cū audissetis verbū verita-
 tis euāgelii salutis vstre: in quo et creden-
 tes signati estis spū pmissionis sancto: qui
 est pignus hereditatis nostre in redēptiōe
 acquisitionis in laudē gloriē ipsius. Propter
 ea et ego audiens fidē vstrā que est in xpo
 ihesu dilectōez in omēs sanctos: non cello
 grātiās agēs p vobis memoriā vri facies
 in oracōibz meis: vt deus dominus nri ihu
 cristī pater gloriē det vobis spū sapiētiē
 et reuelacōis in agnecōez eius illuminat
 oculos cordis vstrī: vt sciatis que sit spes
 vocacōis eius: que diuitie gloriē heredi-
 tatis eius in sanctis: et que sit supereminēs
 magnitudo virtutis eius in nos q̄ credim⁹
 scdm̄ operationē potentie virtutis quā ope-
 ratus est in xpo: suscitans illū a mortuis: et
 constituēs ad dexterā suā in celestibz sup
 omnē principatū et potestātē et virtutē et do-
 minacōnem: et omne nomē quod nominā-
 tur nō solū in hoc seculo sed et in futuro: et

omnia subiecit sub pedibz eius. Et ipsum de-
 dit caput sup omēs ecclesiās q̄ ē corpus ipse
 us: et plenitudo eius: qui omnia in omnibz
 et vobis cū essetis **II** adimplet
 in vobis dilectiōis et pccatis vris in quibz
 aliqui ambulastis scdm̄ seculū mūdū huius
 scdm̄ principē potestatis aeris huius: spūs
 q̄ nūc opat in filios diffidētiē in quibz et nos
 omnes aliquādo constituti sumus in delide-
 rijs carnis nre facientes voluntatē carnis et
 cogitacōnū: et eramus natura filij ire sicut
 et ceteri. Deus aut qui diues est in misericor-
 dia ppter immā caritatē suā qua dilexit nos
 et cum essemus mortui pccatis diuificauit
 nos cristō: cuius grātia estis saluati: et cōre-
 suscitauit et cōsedere fecit in celestibz in xpo
 ihesu: vt ostenderet in seculis supereminē-
 bus abundantē diuitias grātie sue in boni-
 tate sup nos in xpo ihesu. Grātia enim estis
 saluati p fidē: et hoc nō ex vobis. Dei enim
 donū est: non ex operibz: vt ne quis glorie-
 tur. Ipse enim sumus factura: creati in ere-
 sto ihesu in operibz bonis: que sparauit de⁹
 vt in illis ambulemus. Propter qd̄ memo-
 res estote q̄ aliqui vos eratis gentes in car-
 ne qui dicebātur ipuā ab ea que dicitur
 circūcisio in carne manufacta: qui eratis illo-
 in tpe sine xpo alienati a pōlatione israhel: et
 hospites testamētōz. Pmissionis spem nō
 habentes: et sine deo in hoc mūdō. Nūc autē
 in xpo ihesu vos q̄ aliqui eratis longe facti
 estis ppe in sanguine xpi. Ipse enim ē pax
 nra qui fecit vtrāq: vnu: et mediū parietē
 macerie soluens inimicitias in carne sua: les-
 gem mandatorū decretis euacuās vt duos
 condat in semetipm̄ in vnu nouū hominē
 faciens pacē: vt reconciliet ambos in vno
 corpore deo p crucē interficiens inimicitias
 in semetipō: et venies euangelizauit pacem
 vobis q̄ longe fuistis. et pacē hñs qui ppe
 qm̄ p ipm̄ habemus accessum ambō in vno
 spiritu ad patrē. Ergo iam nō estis hospites
 et aduenē sed estis ciues sanctoz: et dome-
 stici dei: sup edificati sup fundamētū aploz
 et ppetaz ipō sumo angulati lapide xpo
 ihesu: in quo omnis edificatio cōstructa ere-
 scit in tēplū sanctū in dño. In quo et vos co-
 edificamini in habitaculū dei in spū sancto.

Quius rei grātia ego paulus vni-
 dus xpi ihu p vobis gentibz: si tame-
 audistis dispensacōnem grātie dei q̄ data ē
 michi in vobis: qm̄ scdm̄ reuelacōnem nouā
 michi factū est sacramētum sicut sup scripsi
 in breui put potestis legētes intelligē ptu-
 dentiam meā in ministerio xpi: qd̄ alia ge-
 neracōibz nō est agniti filius hominū: sicut
 nunc reuelatū est sanctis aplis eius et ppe-
 tis in spiritu: esse gētes coheredes et cōp-
 rates et participes pmissionis in xpo ihu p
 euāgelii cuius factus sum ego minister se-
 cundū donū grātie dei que data est michi se-
 cū dñi operationē virtutis eius. Michi enim
 omnū sanctoz pmissio data est grātia hēc:
 in gentibz euangelizare in uestigabiles diui-
 tias xpi: et illuminare omnes que sit dispen-
 sacō sacramenti absconditi a seculis in deo q̄
 omnia creauit: vt innotescat principibus et
 potestatibz in celestibz p ecclesiā multifo-
 mis sapiētia dei: scdm̄ pmissionem seculoz
 quam fecit in xpo ihesu dño nro: in quo ha-
 bemus fiduciā et accessum in cōfiderā p fidē
 eius. Propter qd̄ peto ne deficiatis in tribu-
 lationibz meis p vobis: que ē gloria vra.
 Quis rei grātia hēcō genti mea ad pa-
 trē dñi nri ihu cristī ex quo omnis pmitas
 in celis et in terra nominatū est de vobis scdm̄
 diuitias gloriē sue vntem: corroborat pē-
 spm̄ eius in interiori hōie xpi habitare p fi-
 dem in cordibz vris: in caritate radicati fun-
 dati: ut possitis apprehendere cū omnibz san-
 ctis que sit latitudo et longitudo et sublimi-
 tas et profundū. Scire enī supereminētē sciē-
 tiē caritatē cristī: ut impleamini in oēm ple-
 nitudinē dei. Et aut qui potēs est oīa facere
 superabundanter q̄ petimus aut intelligim⁹
 scdm̄ virtutē q̄ operat in nobis: apli gloria
 in ecclesia et in cristō ihesu in omnes gēti-
 tiones seculi seculoz amen. **III**
Obleero itaq: vos ego vinctus in do-
 minio: ut digne ambuletis vocationē
 qua vocati estis: cū oīm humilitate et mansue-
 tudine: cū patientia supportantes invicē in
 caritate: solliciti seruare vntatē spūs in vni-
 culo pacis dñi corpus vniū spiritus: sicut
 et vocati estis in vna spe vocatiōis vstre.
 Sūus dñs: vna fides: vnu baptisma: vnu?

Auction 491 Rare Books

Monday, November 25, 2019

5 pm Lot 11 Biblia latina

Preview

Mon–Fri November 18–22 11 am – 5 pm
Sun November 24 11 am – 5 pm

Ketterer Kunst Hamburg

Holstenwall 5
20355 Hamburg
Tel.: +49-(0)40-3 74 96 1-0
Fax: +49-(0)40-3 74 96 1-66
infohamburg@kettererkunst.de
www.ketterer-rarebooks.com

Þñs hoc opusculuz fimitū ac cōpletū. et ad
eusebias dei industrie in ciuitate Maguntñ
per Johannē fust ciuē. et Petrū schoiffher de
gernflxeym clericū diotef eiusdez est consū-
matū. Anno incarnacōis dñice. M. cccc. lxx.
In vigilia assumpcōis glōse virginis marie.

et confortauit me ut p me p dicatione impleat:
et audiant omnes gentes qz libenter sum
de celestis. Liberauit me dñs ab omni ope-
re malo: et saluū faciet in regnū suū celeste:
cui gloria in secula seculorū amen. Saluta
priscillam aquilay: et onchisori domū. Gra-
tias remansit comitibz: trophimū aut reliqz
infirmū milia. festina ante hyemem venire.
Salutant te cubolus a pudens et linus et
claudia: et fratres omnes. Dominus ihesus
cristus cū spiritu tuo. Gratia vobiscū amē.

*Explicit epistola ad thymotheū secūda
Incipit argumentū in eplā ad thymū.*

Thymū commune facit et in-
struit de constitutione pbi-
terij et de spūali cōsiliacōe
et hereticis vitandis: qui tra-
ditionibz iudaicis credunt:

scribens ei a nycopolim. Explicit argumēti.

Incipit epla ad thymū. Secūda pñmū.

Aulus seruis dei apo-
stolus aut ihesu cristi
secundū fidem electo-
rum dei agnitionem
veritatis: que secūdū
pietate est in spem vi-
te eterne: quas pñmū

qui nō mēte deus ante tēpora secularia:
manifestauit aut temporibz suis verbū suū
in p dicatione que credita ē michi scdm pre-
ceptū saluatoris nostri dei: thymo dilecto fi-
lio scdm cōmune fidem gratia et pax a deo
patre et cristo ihesu saluatore nostro. Qui?
rei gratia reliqui te crete ut ea que desūt cor-
rigas: et constiuas p ciuitates presbiteros
sicut ego disposui tibi si quis sine crimine
est vnius vxoris vir: filios habens fideles
non in accusacōe luxurie aut non subditos.
Oportet enim episcopū sine crimine esse sic
dei dispensatorem: non supbiū non inuidiū
non violentū non pūllorem: nō turpis lu-
cri cupidiū: sed hospitalem benignū sobriū
iustū sanctū. pñmū. amplectentē eū qui
secundū doctrinā est fidelis sermō: et po-
tens sit exhortari in doctrina sana: et eos q
contradiciūt arguere. Sūt enim multi enaz
inobedientes: ymmoqui seductores: ma-
xime qui de circūacione sūt quos oportet

redargui: qui xmissas domos subuertunt:
doctores que non oportet turpis lueri gra-
dixit quidam ex illis pñmū ipozz pñmū.
Cretenses semp mendaces: male bellicij:
tris pigri. Testimonij loquerē. Quam
obi causam in creta illos dure vt lami sine in
fide: non intendentes iudicis fabulis et
mandatis hominū auersantium se a veritate.

Omnia munda munda: cōmquans aut rō-
fidelibz: nichil est mundū: sed in quina te sūt
eorz a mens et os scientia. Confiteat se nolle
deū factis aut negant: eū sūt abominati. In-
credibiles: et ad omē op? bonū reprobi.

Senes ut sobrii sint: pudici: prudē-
sani in fide in dilectione in patientia. Am-
simli in habitu sancto: nō criminaticeo: nō
multo vino fientes: bene doctores vt pru-
dentiam doceant. Adolecentulas: ut viros
suos ament: filios suos diligant: prudētes:
castas: sobrias domus curā habentes: ben-
gnas: subditas viros suos: ut nō blasphemē-
tur verbū dei. Iuuenes similiter hostare ut
sobrii sint. In omibz reipm prebe exemplū
bonoz operū: in doctrina in integritate in
grauitate. Verbū sanū irrephensibile: vris
qui ex adūso ē vereatur: nichil habēs mali
dicere de nobis. Seruos dominis suis sub-
ditos esse in omibz placentes: nō contradi-
centes: non fraudulentos: sed in omibz fidem
bonam ostendentes: ut doctrinā saluatoris
nostri dei cōnent in omibz. Apparuit enim
gratia dei saluatoris nostri omibz homin-
bus erudiens nos: vt abnegātes impleta-
tem a secularia desideria: sobrie iuste et pie
viuamus in hoc seculo: expectantes beatay
spem a aduentū glorie magni dei saluato-
ris nostri ihesu cristi: qui dedit semetipsum p
nobis vt nos redimeret ab omni iniquita-
te: et mūdaret sibi populū acceptabilem lecta-
torem bonoz operū. De eo loquer et exhortat:
et argue eū omni imperio. Nemo te ornat:

Amoūe illos pñmū et po-
testatibus subditos esse: dicto obe-
dire: ad omne opus bonū paratos esse: me-
minem blasphemare nō hūgiolos esse: sed
modestos: omnē ostendentes manifestū
nem ad omēs homines. Erant enim aliqui

et nos insipientes increduli errantes fientes
desiderijs et voluptatibz varijs: et malicia et
inuidia agētes: o dībiles: odientes mūce.
Cū aut benignitas et humanitas apparuit
saluatoris nostri dei nō ex operibz iusticie q
fecimus nos sed scdm suā misericordiam saluos
nos fecit p lauacrum regnācōis et renouacōis
spūs sancti que effudit in nos abūde p ihe-
sum xpm saluatore nrm: vt iustificat gra-
tia ipsius heredes simus scdm spem vite e-
terne. fidelis fmo est. Et te hīs volo te cō-
firmare: ut curent bonis operibz p esse q cre-
dunt deo. Nec sunt bona et vilia hominibz.
Sultas aut questioēs: et genealogias et
cōtentiones et pugnas legis deuota. Sunt
enim inutiles et vane. Verecū hominē p?
vnam et scdm cōreptionē deuota: sciens qz
subūsus est qui euino di est: et delinquit cū
sit pñmū iudicō o deminatus. Cū misero ad
te arteman aut thymocit: festina ad me ve-
nire nicopolim. Ibi enim statim hyemare.
Zenam legisperitū et appollo solitū pñmū:
te: ut nichil illis desit. Discant aut et nris bo-
nis operibus preesse ad vltus necessarios:
vt non sint infructuosi. Saluta te qui me-
cum sūt omnes. Saluta eos qui nos amāt
in fide. Gratia dei cum omibz vobis amē.

*Explicit epla ad thymū. Incipit argumēti in
epistolā ad philemonē.*

Philemoni familiares suas fa-
cit pro onesimo seruo eius:
scribens ei ab vrbe roma de
carcere per suprascripsum o-
nemū. *Explicit argumēti in epla ad
philemonē.*

Aulus philemonem.
vinculus cristi ihesu et
thymothei frater: phi-
lemoni dilecto adiu-
tori nostro: et appie so-
roci carissime et arppo
cōmilitoni nostro: et
ecclesie que in domo tua est. Gratia vobis
et pax a deo patre nostro: et domino ihesu
cristo. Gratias ago deo meo semp memon-
am tui faciens in orōibz meis audiens cari-
tatem tuam et fidem quā habes in dño ihu
et in omēs sanctos: ut cōmunicacō fidei tue
euidēs fiat in agnitione omīs opis boni in

ihu xpo. Dauid enim magnum habui et
consolacōnem in caritate tua: qz viscera san-
ctorū requieuerūt per te frater. Propter qd
multā fiduciam habens in cristo ihesu impe-
randi tibi qd ad rem pñmū: ppter caritatem
magis obsecro cū his talis vt paulus senex
mūc aut vñm dñi ihesu xpi: obsecro te p meo
filio quē genui in vinculis onesimo qui tibi
aliquādo multus fuit: nūc aut amich et tibi
vñm: quē remisi tibi. Tu aut illū ut mea vi-
scera suscipe. Quē ego voluerā meū detine-
re: ut p te michi ministraret in vinculis euan-
gelij. Sine dñio aut tuo nichil volū facē:
vñm ne velut ex necessitate bonū nūc esset: s
volūtariū. sollicitū enim deo discessit ad ho-
rā a te: vt eternū illū reciperes: iā nō vt fuū
s p suo carissimū frēz: maxie michi. Quan-
to autē magis tibi: et in carne et in dñe. Si
ergo habes me locum: suscipe illū sicut me.
Si aut aliquid nocuit tibi aut debet: hoc mi-
chi imputa. Ego paulus scripsi mea manu.
Ego reddam: ut nō dicā tibi qz et tripsum mi-
chi debes. Ita frater ego te fruar in dño: re-
sice viscera mea in cristo. Confidens in obe-
dientia tua scripsi tibi: sciens qm et super id
qd dico facies. Simul et para michi hospici-
um: nam spero p orationes vras donari me
vobis. Saluta te epafias o capitiū meo?
in xpo ihesu: marcus aristarchus demas et
lucas adiutores mei. Gratia domini nostri
ihesu cristi cum spiritu vestro amen.

*Explicit epistola ad philemonem. Incipit
argumentum in epistolā ad hebreos.*
In primis dicendū est cur apostolus paul?
in hac epistola sentendo nō suauent morē
sūt: ut vel vocabulū nominis sui vel ordinis
describeret dignitate. De causa est: qz ad e-
os scribens qui ex circūacione crediderant
quali genuū apostolus et non hebreos: sci-
ens qz eoz supbiā suam qz humilitate ipe
demonstrans: meritū officij sui noluit antefere-
re. Nam simili modo etiam iohannes aplū
ppter humilitatem in epla sua nomen suū ea-
dem racōne non pñmū. Danc ergo eplā
ferunt apostolus ad hebreos o scriptā hebra-
ica ligua misisse: cuius sensū a ordinē retinēs
lucas euāgelista post excessum apli pauli
greco fmo compoluit. *Explicit argumēti.*

et morat' in edibz regis.
 ne gradiuntur: et quantum
 ter. Leo fortissimus bestia:
 pauebit occursum. Vallus
 suos et aries: nec est rex
 ui stult? apparuerit. post-
 blime. Si eni intellexissz:
 et manu. Qui autez forti-
 a ad eliciendum lac. exp-
 elxinter emugit. elicit san-
 at iras pducit discordias.
 uelis regis. **V**isio **XXXI**
 eu m' sua. Quid dilce mie-
 ri mei: quid dilecte voto-
 dederis mlieribz s'btatiaz
 tuas ad delendos reges.
 lamuel. noli regibz dare
 secretu est ubi regnat
 te bibat et obliuiscantur
 tent causas filioz paupe-
 merentibz: et vinu hys q
 Bibant et obliuiscant'
 doloris sui no recordent'
 os tuu muto: et causis o-
 ptranscunt. Aperi os tuu:
 stum e: et vindica inope-
 ph. Muliere fortem quis
 et de vltimis fmibz pciu
 nfidit in ea cor viri sui: et
 gebit. Dimel. Reddet ei
 u: omnibz diebz vite sue.

purpura vestimentum e
 in portis vir eius: quado
 ribz terre. Samech. Si
 didit: et cingulu tradidi
 fortitudo et decor in dum-
 bit in die nouissimo. Ph
 pientie: et lex clemetie in
 Considerauit semitas dom-
 ociosa non comedit. Cop
 filij eius. et beatissimaz po-
 et laudauit ea. Res. Mi-
 uerunt diuitias: tu sup g
 Syn. fallax gratia et va-
 mulier timens dnm ipa
 Date ei de fructu manu
 portis opa ei? **I**ncip. pl
 Emini me
 quenniu.
 elsem et ec
 blefille le
 temptum
 carem et omne qd in mu-
 ret esse pro nichilo. rog
 morem omentarioli. obs
 re: vt absq me posset in
 Itaqz qm inprocinctu n
 morte s'stracta est. et vbi
 paula. et eustochiu tale v
 tanto vulnere tuc pculs
 in bethleem positus. aug
 ciuitate. et illius memorie
 d'bra. Hoc breuiter amo